

як такі, що виключають одна одну. Єдність їх забезпечено системним характером функціонування в навчальному процесі. Іманентна сутність пізнавальної, оцінювальної і творчої діяльності також створює фундамент для досягнення внутрішньої цілісності навчальних дій магістрантів. Пізнавальна діяльність містить можливості для оцінювання отриманої інформації, для реалізації творчих підходів магістрантів до оволодіння певними знаннями. Оцінювальні дії не можуть не супроводжувати процеси пізнання і творчості. Творчі підходи, в свою чергу, суттєво збагачують пізнавальну діяльність, а також створюють умови для продуктивного оцінювання результатів пізнання.

Насамкінець підкреслимо, що подальший розвиток перспектив науково-методологічного осмислення процесу підготовки магістрів мистецтва потребує розгляду таких проблем, як розробка акмеологічних підходів у мистецькій педагогіці, професійної самореалізації майбутніх фахівців в умовах ринкової економіки тощо.

### *Література*

1. **Андрущенко В. П.** Вища освіта у пост-Болонському просторі: спроба прогностичного аналізу / В. П. Андрущенко // *Філософія освіти*. – 2005. – № 2. – С. 6 – 19.
2. **Вітвицька С. С.** Основи педагогіки вищої школи : [методичний посібник для студ. магістратури] / С. С. Вітвицька. – Житомир : Житомир. пед. ун-т, 2003. – 232 с.
3. **Гузій Н. В.** Педагогічний професіоналізм: історико-методичні та теоретичні аспекти : [монографія] / Н. В. Гузій. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
4. **Падалка Г. М.** Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. – 243 с.
5. **Рудницька О. П.** Основи педагогічних досліджень : навчально-методичний посібник [для студ. вищих навч. закладів] / О. П. Рудницька, А. Г. Болгарський, Т. Ю. Свистельнікова. – Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1998. – 143 с.
6. **Сидоренко В. К.** Основи наукових досліджень : навчальний посібник [для студ. вищих навч. закладів] / В. К. Сидоренко, П. В. Дмитренко. – Київ : РННЦ «ДІНІТ», 2000. – 259 с.
7. **Шевнюк О. Л.** Культурологічна освіта майбутнього вчителя : теорія і практика : [монографія] / О. Л. Шевнюк. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. – 232 с.

УДК 37.2:78.071.2

*Чинчева Л.В.*

## **КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИХОВАННЯ МУЗИКАНТА ЯК ОСОБИСТОСТІ**

*В статтє на основе личностно-ориентированного подхода рассмотрены возможности профессионального воспитания музыканта, подчеркивается необходимость развития его музыкальных способностей.*

**Ключевые слова:** *личностно ориентированный подход, творчество, музыкальные способности, музыкальная одаренность.*

На сучасному етапі розвитку мистецької освіти особливої актуальності набуває особистісно орієнтоване виховання музиканта як виконавця, теоретика, педагога і культурно-громадського діяча.

Особистісно орієнтоване виховання відноситься до принципово нового типу виховання, що почав розвиватися в постіндустріальному суспільстві. Його особливість полягає у підтримці та розвитку індивідуальних властивостей, а також у пробудженні творчого потенціалу особистості [1, 625; 4, 67-69; 7, 59].

Водночас, особистісно орієнтоване навчання – це організація навчання на засадах всебічного врахування індивідуальних потреб і можливостей учня. Метою цього типу навчання є створення умов для творчої індивідуальної самореалізації учня і саморозвитку

його власних якостей, а сутнісними ознаками - гуманне співробітництво всіх учасників навчально-виховного процесу, діагностично-стимулюючий спосіб організації навчального пізнання, комунікативна діяльність учня тощо [10, 626-627].

У сучасних концепціях вітчизняних та зарубіжних вчених (І.Д.Бех, А.М.Бойко, В.І.Бондар, О.Є.Гуменюк, О.Я.Савченко, В.П.Москалець, О.В.Овчарук, О.П.Рудницька, Г.М.Падалка, В.Д.Шульгіна, О.П.Щолокова) доводиться, що в основі художньої творчості лежить *пізнавальна діяльність як процес самореалізації*, а її мотивацією є досягнення гармонійного злиття творчої діяльності суб'єкта і навколишнього середовища. Але в працях вищезазначених авторів недостатньо висвітлено питання професійного виховання музиканта як особистості. Тому у даній статті поставлено за мету розкрити поняття «музичні здібності» в контексті тлумачення поняття «музичної обдарованості» і на основі представлених базових ідей зробити узагальнену характеристику-класифікацію здібностей особистості, яку можна використати у музично-виховній та навчально-методичній практиці музиканта-педагога.

Перш за все необхідно зазначити, що музичні здібності – це індивідуальні психологічні властивості людини, зумовлені сприйняттям, виконанням, створенням музики, здатністю навчатися в галузі музики. Яскраво виражені, індивідуально проявлені музичні здібності називають музичною обдарованістю. Як вважає Б.М.Теплов, “**музикальність**” - це комплекс індивідуальних психологічних властивостей, необхідних для занять музичною діяльністю. Він відображає «якісний аспект» психологічного взаємовпливу людини і музики. Крім того, **музикальністю** називають індивідуально-психологічну характеристику особистості, яка виявлена в інтуїтивній глибині та емоційному перейманні змісту музики, здатна передавати його в інтонуванні, у виконавчій інтерпретації музичних творів тощо. У цьому ракурсі музикальність є одним із синонімів музичної обдарованості [11; 12, 109]. Щодо психологічного аспекту, то музична обдарованість об'єднує не лише музичні, але й інші властивості особистості, наприклад активність уявлення, емоційна реакція тощо.

Задатками елементарних музичних здібностей виступають основні сенсорні, інтелектуальні, мнемічні, рухові і афективні функції людської психіки; вони можуть бути розвинутими у всіх людей [12, 110]. У практиці відбирання дітей для професійного музичного навчання часто вважають високий ступінь розвитку елементарних музичних здібностей та музичної пам'яті. Така наявність здібностей дорівнюється до показника відсутності дефектів музичного слуху. Важливим чинником успішного професійного навчання є нейрофізіологічні і психологічні особливості. Серед них визначають наступні: а) особливості анатомічної побудови тіла людини; б) окремі властивості органів руху, слуху людини; в) властивості вищої нервової діяльності людини, особливості її психомоторної системи; г) специфічні задатки для різних музичних професій. Всі вони впливають на розвиток професійних музичних здібностей. Зазначимо, що здібності – це тільки одне з проявів задатків людини. Нахил виражає інтереси і потяги людини, це певна особиста передумова здібностей, вони збуджують людину до діяльності, в якій можуть бути розвинутими творчо.

На думку музикантів-виконавців, на музичні здібності впливає їх професійний досвід. Психологічна структура музичних здібностей у музикантів характеризується більш тонкими і складними взаємозв'язками між окремими психічними функціями і властивостями, що може стати основою власного художнього стилю. Також вона тісно пов'язана з певною музичною діяльністю, специфікою музичного інструменту. Розрізняють *елементарні і складні музичні здібності*. До елементарних музичних здібностей (відчуття музичної висоти, ладове відчуття, відчуття ритму) відносять: можливість повноцінного сприйняття музики, співу, музикування на інструменті. До складних музичних здібностей відносять такі, які пов'язані із здійсненням професійної музичної діяльності (відчуття форми, стилю). У процесі опанування музичним досвідом виявляється тісний зв'язок і більш глибинне взаємопроникнення елементарних і складних музичних здібностей. При цьому структура кожної окремої здібності – це кожний різновид і форми музичного слуху, пам'яті,

психологічного змісту виконавчого руху й інтонування. Такі взаємозв'язки ведуть до їх взаємопосилення, компенсації або блокування здібностей людини.

Щодо явища компенсації психічних функцій, то це – заповнення дефектів або недостатньо розвинутих функцій за допомогою інших. Проблема компенсації – це проблема подолання внутрішніх перешкод, які заважають досягненню творчої мети. Завдяки компенсації людина може досягти високих здобутків майстерності, коли відбувається будівництво нових психологічних механізмів. У структурі здібностей людини виділяють **чотири основні напрямки розвитку компенсації:**

1. Компенсація недостатньо виражених здібностей здійснюється через знання й навички. Наприклад, недостатня швидкість слухової реакції може здійснитися високо розвинутою здатністю прогнозування змін у музичному матеріалі.

2. Досягнення продуктивних результатів на основі опанування індивідуального стилю або способу діяльності на основі професійного досвіду.

3. Компенсація може здійснитися за рахунок здібностей, які не пов'язані з провідними здібностями людини.

4. Компенсаторні відносини виникають між окремими компонентами музичних здібностей. Результати досягаються за рахунок переваги у різних цих компонентах [12, 90-97].

У мистецтві та процесі творчості проблема компенсації для розвитку здібностей ускладнюється, тому що продуктивність результатів спирається не на кількісні, а на якісні критерії. Так, недоліки можуть обернутися стійкими рисами художньо-мистецького стилю, а наявність компенсацій у формуванні й розвитку музичних здібностей посилює індивідуальність їх структури [12, 55-59].

**Спеціальні музичні здібності** як прояв музичної обдарованості – це система властивостей особистості, що допомагає досягнути високих показників у музичній діяльності людини [5, 79-81]. Музична обдарованість виявляється в тому, наскільки швидко і легко людина опановує певну галузь. Необхідно підкреслити, що від здібностей залежить якість виконання музичної діяльності, її успішність та рівень творчих досягнень.

За допомогою власної моделі-характеристики студента можна узагальнити та розподілити **основні критерії та показники його обдарованості** для застосування у музично-педагогічній та виконавській діяльності. До них відносяться:

I. Особливості загальних властивостей і якості особистості:

- спрямованість особистості (зацікавленість, прихильності, потяги, їх широчінь, стійкість, інтенсивність; ступінь зацікавленості музикою та залученням до творчості);
- характер мотивації студента: відношення до занять, зв'язок із пізнавальною і професійною діяльністю, самоствердження, самореалізація, творча самоідентифікація; а також почуття відповідальності, обов'язку; регулярність та систематичність домашніх занять;
- характер як система властивостей особистості (провідні риси характеру);
- темперамент та типологічна специфіка особистості тощо.

II. Індивідуальні особливості психічних процесів (**загальні та музичні**):

- особливості сприйняття й уваги; швидкість і точність слухового та зорового сприймання; стійкість уваги; здатність до розподілу і переключення уваги, спостережливості;
- особливості пам'яті (продуктивність, способи запам'ятовування);
- особливості мислення (швидкість, самостійність, гнучкість, критичність, кмітливості, винахідливість, допитливість, наявність уяви);
- емоційно-вольові особливості (зміна емоційного тону; ступінь емоційної збудженості; стійкість емоцій; ступінь володіння емоціями).

III. Музично-професійні здібності:

- особливості емоційної чутливості; здатність відчувати та розуміти (усвідомлювати) зміст музики;

- художньо-виконавські якості: артистизм, майстерність, особливості естрадного самовідчуття, темброве відчуття звучання інструменту, тонкість диференціації музичних нюансів, відтінків та ін., технічна майстерність, координація рухів;
- зв'язок між слуховим образом і сферою рухів, рівень оволодіння музичним інструментом, ступінь й характер оволодіння різноманітними видами техніки.

Разом з тим, шлях людини до створення нового й оригінального – це розвиток його творчих здібностей. Висока ступінь розвитку здібностей людини – це талант, а найвищий рівень – геніальність. Творчість не виростає на порожньому місці; це, перш за все, властивість професіоналу, яка базується на розвиненому мисленні, уяві, інтелекті особистості. Водночас готовність до творчості, креативність особистості є одним із механізмів психологічного захисту людини в будь-яких життєвих ситуаціях. Творча самореалізація становить основну та якість людини. За обсягом принципової новизни результату розрізняють **чотири рівні творчості**: **перший рівень** характеризує процес абсолютної об'єктивної новизни продукту творчості – це еліта людства, творці – генії; **другий рівень** характеризує творчі досягнення великого кола людей; **третій рівень** - новизну продукту обмеженого кола людей; **четвертий рівень** представляє новизну тільки для суб'єкта.

Критерій новизни й оригінальності є складовими творчих пошуків й сприяють всебічному розвитку особистості. У найвищому кульмінаційному творчому стані, а саме – натхненні, людина має сильний вплив на інших людей, її харизма безпосередньо завойовує серця інших. Як пише дослідник Б.М.Теплов у книзі “Психологія музичної діяльності”, “Проблема придатності до музичної діяльності є проблемою здібностей як комплексу необхідних навичок для успішного здійснення діяльності, включаючи властивості особливості, особливо емоційну сферу і характер” [11, 37].

Говорячи про музикальність та музичні здібності в ракурсі «людини вмілої», зазначимо наступне. Для «людини вільної» важливо не тільки мати музичні здібності, але й ефективно їх реалізувати у власній музичній діяльності. Досліджуючи здібності «людини вмілої», психологи й педагоги виділяють **особливий рівень психологічних якостей людини**, які «відповідають» за ефективність реалізації психологічних можливостей, що має кожна людина.

Таким чином, всі різні прояви музичної діяльності дозволяють більш або менш точно відмітити, класифікувати, вивчити й діагностувати музичні здібності на основі відокремлення певних вимог до професійної діяльності музиканта. Саме надмірна обдарованість дає людині можливість пошуку власного шляху в мистецтві.

Підкреслимо, що музичні здібності й обдарованість проявляються у продуктивному оволодінні музичною мовою в якості музичного самопрояву людини. На музичне виховання спирається духовний розвиток людини, який формує його духовний світ, і музика розглядається як засіб духовного піднесення людини. Пізнання світу і самого себе – основне людське призначення. Поняття інтелекту є на першому плані у вивченні здібностей. У світі «людини розумної» музика – одна із форм духовної пізнавальної діяльності. Очевидно, що цілковита сукупність музичних здібностей поєднується в поняття **“музичного інтелекту”**. Музикальність стає здатністю розуміти музику як тлумачення світу і життя, як особливої якості світосприйняття.

Враховуючи вищевикладені положення щодо професійного виховання музиканта як особистості в умовах сучасного інформаційного простору, можливо зробити наступні висновки. Перш за все, наявність спеціальних музичних здібностей є важливим джерелом для формування й розвитку музиканта як особистості. Виявлення у нього музичної обдарованості та музичних здібностей, формування естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій забезпечує процес активної творчої діяльності, а застосування педагогічних інновацій сприяє ефективному розв'язанню педагогічних проблем.

### *Література*

1. **Бех І. Д.** Особистісно орієнтоване виховання / І. Д. Бех // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 625-626.
2. **Бондар В. І., Руденко Ю. Д.** Українська педагогіка / В. Бондар, Ю. Руденко // Освіта. – 1998. – 25 лютого – 4 березня. – С. 4.
3. **Бойко А. М.** Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації / А. М. Бойко. – К, 1996. – 106 с.
4. **Гуменюк О. Є.** Психологія Я-концепції / О. Є. Гуменюк. – Тернопіль, 2002. – 187 с.
5. **Коган Г. М.** У врат мастерства. – М. : Изд-во “Композитор”, 1977. – 278 с.
6. **Москалець В. П.** Психологічне обґрунтування української національної школи / В. П. Москалець. – Львів : Вид-во “Світ”, 1994. – 159 с.
7. **Овчарук О. В.** Розвиток музично-педагогічної думки в Україні в першій чверті ХХ ст. : дисертація на канд. пед. наук : 13.00.02 / Ольга Володимирівна Овчарук // Нац. пед. ун-т імені М. Драгоманова. – К., 2000. – 185 с.
8. **Падалка Г. М.** Педагогіка мистецтва. – К. : Освіта України, 2008. – 272 с.
9. **Рудницька О. П.** Музика і культура особистості : проблеми сучасної педагогічної освіти / О. П. Рудницька. – К. : ІЗМН, 1998. – 178 с.
10. **Савченко О. Я.** Особистісно орієнтоване навчання / О. Я. Савченко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 626-627.
11. **Теплов Б. М.** Психологія музикальних способностей / Б. М. Теплов. – М. : Изд-во “Композитор”, 1961. – 176 с.
12. **Шульгіна В. Д.** Українська музична педагогіка : Підручник / Валерія Дмитрівна Шульгіна. – К. : ДАКККіМ, 2005. – 271 с.
13. **Щолокова О. П.** Філософські засади мистецької освіти / Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. – Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти. – Вип. 7(12). – К. : НПУ, 2009.

УДК 37.013

*Холоденко В.О.*

### **МУЗИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА У ТВОРЧОМУ РОЗВИТКУ ЙОГО ОСОБИСТОСТІ (МОЖЛИВОСТІ КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ)**

*В статтє освещены особенности вовлечения младших школьников в творческую деятельность в области музыкального искусства. Исследованы возможности применения комплекса разных видов музыкальной деятельности (восприятия, исполнения, создания музыки и получения музыкально-теоретических знаний) на уроках музыки в начальной школе. Проанализировано влияние музыкальной деятельности на развитие творческой активности учеников и ее роль в решении различных образовательных, воспитательных и развивающих задач.*

**Ключевые слова:** *музыкально-творческая деятельность, младшие школьники.*

У діяльності відбувається не тільки досягнення предметного світу людиною, але й ставлення до нього, до свого місця у цьому світі, до суспільства, до людей, разом з якими вона навчається, працює, створює, встановлює різноманітні моральні зв'язки, які створюють здорову атмосферу спільної праці та спілкування, сприяють соціальному й моральному становленню її самої.

М.Каган стверджує, що злиття чотирьох видів людської діяльності (1) перетворювальна (творча, створювальна); 2) пізнавальна (гносеологічна); 3) ціннісно-